

Ба Шӯрои диссертатсионии 6D. КОА-014 назди Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон (ш. Душанбе, кӯчаи Нахимова 64/14)

Тақризи

муқарризи расмӣ, номзади илмҳои иқтисодӣ Хусайнов Муродали Сайдамирович ба диссертатсияи Султонов Мусулмон Субҳонович дар мавзӯи “Мукамалгардонии низоми идоракунии суғуртакунонии хавфу хатарҳои бонкӣ” барои дарёфти илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.07.- Молия, муомилоти пулӣ ва қарз.

Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ.

Диссертатсияи Султонов Мусулмон Субҳонович дар мавзӯи “Мукамалгардонии низоми идоракунии суғуртакунонии хавфу хатарҳои бонкӣ” ҳақиқатан ба бандҳои 7,1, 7,2, 7,5, 10,1, 10,5, 10,16 Шиносномаи феҳристи ихтисосҳои КОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯйи ихтисоси 08.00.07-Молия, муомилоти пулӣ ва қарз мувофиқат мекунад.

Мубрамии мавзӯи таҳқиқоти диссертатсионӣ.

Мавзӯи таҳқиқоти диссертатсионӣ Султонов Мусулмон Субҳонович дар мавзӯи “Мукамалгардонии низоми идоракунии суғуртакунонии хавфу хатарҳои бонкӣ” мувофиқ ба талаботи Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 яке аз самти баланд бардоштани иқтидор ва рақобатпазирии муассисаҳои молиявӣ ва рушди инфрасохтори бахши молиявӣ ин ҷорӣ намудани низомҳои муосири идоракунии хавф ва усулҳои назорат дар асоси арзёбии хавфҳо дар ташкилотҳои молиявӣ-ро пешбинӣ намудааст. Ҳалли масъалаи мазкурро бо роҳи суғуртакунии хатарҳои бонкӣ баргараф намудан мумкин аст. Зеро барои бонкҳо суғурта яке аз усулҳои идоракунии хавф ба ҳисоб меравад ва имкон медиҳад, ки устувории низоми бонкӣ нигоҳ дошта, идоракунии ҳамаи зинаҳои рушди бонкҳо таъмин карда шавад. Хатарҳои бонкиро дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба якчанд сабабҳо алоқаманд намудааст. Яке аз онҳо васеъшавии майдони суғурта, аз қабилӣ шумораи бонкҳо, активҳо

ва сармояи онҳо, зиёдшавии ҳаҷми амалиётҳои бонкӣ ба шумор меравад. Сабаби дигаре, ки бонкҳоро ба суғуртакунӣ водор месозад, афзоиш ва васеъшавии доираи қарзҳои батаъхиррофта ва мушкилситон мебошад, ки боиси муфлисшавии бонкҳо дар ҷумҳури мегардад. Истифодаи суғурта дар амалияи алоҳидаи бонкӣ барои идора кардани як қисми хавфҳои бонкӣ зарур аст ва илова бар ин имкон медиҳад, ки доираи маҳсулоти бонкии пешниҳодшаванда васеъ карда шавад. Бояд гуфт, ки камбудии назарраси истифодаи суғурта дар амалияи бонкӣ афзоиши арзиши маҳсулот барои мизоҷ ва ё хароҷоти иловагии бонк мебошад. Бо вучуди ин, бонке, ки хавфҳои худро суғурта мекунад, дар бозори байнибонкӣ бартарӣ пайдо карда, дараҷаи обрӯи корӣ ва эътимодро ҳам дар байни муассисаҳои молиявӣ ва ҳам аз ҷониби мизоҷони худ боло мебарад.

Ҳамчунин, мавҷудияти шартномаи суғуртавии хатари бонкӣ дар ҷалби мизоҷон ва сармоя кумак менамояд, зеро ин хавфи пардохтнопазирӣ ба муфлисшавии бонкро паст менамояд. Илова бар ин аз тарафи ташкилоти суғуртавӣ пешниҳод гардидани кафолати ҷуброни зарари ба бонк расонидашуда ба миён омада, ҳангоми баста шудани шартномаи суғуртавӣ суғуртакунандагон аз болои фаъолияти он назорати ҳаматарафа мебаранд.

Муҳимтар аз ҳама дар самти суғуртакунии хатарҳои бонкӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон тақрибан таҳқиқоти илмӣ вучуд надорад. Дар ин бобат, масъалаҳои суғуртакунии хатарҳо марбут ба фаъолияти бонкӣ аҳамияти хоса доранд. Ин масъала аҳамияти калони назариявӣ ва амалӣ дошта, дар назди илми иқтисодиёт ва рушди он вазифаҳои нав мегузорад, ки ҳалли онҳо асоснокии илмии тадбирҳои такмил додани иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистонро зиёд мекунад. Маҳз масъалаҳои номбурда мубрамияти мавзӯи Султонов Мусулмон Субҳоновичро нишон медиҳад.

Дараҷаи навгонии натиҷаҳои дар диссертатсия бадастомада.

Навгониҳои илмӣ тадқиқотии диссертатсияи Султонов М.С., на танҳо дар самти асосноккунии ҷиҳатҳои методӣ ва назариявии устувори ташкилотҳои суғуртавӣ ва бонкҳо, балки тавсияи хуби таҷрибаи хоричӣ ва чандин механизмҳо ва самтҳои афзалиятноки суғуртакунии хатарҳои бонкӣ пешниҳод шудааст, аҳамияти амалӣ доранд.

Ба ҳимоя натиҷаҳои зерини муҳим, ки навгонии илмӣ таҳқиқотро ташкил медиҳанд, пешниҳод мегарданд:

- моҳияти назариявии суғуртакунонии хавфу хатарҳои бонкӣ таҳқиқ гардида, ақидаҳои муаллиф ҷиҳати такмили онҳо пешниҳод шудаанд; ақидаи муаллиф оид ба назарияи суғуртаи хавфу хатарҳои бонкӣ «Суғуртакунии хавфу хатар дар бонкҳои тиҷоратӣ сари вақт бартараф ва пешгирии эҳтимолияти ҳодисаҳои номатлуб, ки ба иҷрои вазифаҳои амалиётӣ ва ноил шудан ба ҳадафҳо ҳалал мерасонанд, мебошад» аниқ карда шуд.

- таснифоти суғуртакунии хавфу хатарҳои бонкӣ таҳқиқ карда шуда, усулҳои идоракунии он ба монанди диверсификатсия, лимитикунонӣ (маҳдудкунӣ), тақсимоти хавф, ҳечиронӣ, захиракунӣ ошкор карда шудаанд. Дар асоси омӯзиши таҷрибаи мамлакатҳои ИМА, Британияи Кабир, Италия, Аргентина, Фаронса, Португалия, Испания, Белгия, Германия, Канада, Россия, Ҷумҳурии Ўзбекистон ва Қазоқистон оид ба суғуртакунии хавфу хатарҳои бонкӣ ҷори намудани намудҳои суғуртаи масъулияти топ-менечерҳои бонкҳо, суғуртаи қарзҳои ипотекаӣ, суғуртаи пасандозҳо тавсия карда шуд.

- вазъи муосири суғуртакунии хавфу хатарҳои бонкӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар асоси нишондиҳандаҳои сохтори тавозуни бонкҳои тиҷоратӣ, динамикаи ташкилотҳои суғурта, нишондиҳандаҳои фаъолияти молиявии ҶСК «Бонки Эсхата», ҶСП «Спитамен бонк», иқтидори молиявии ташкилотҳои суғуртавӣ, воридоти ҳаққи суғуртавӣ аз рӯйи шаклҳои суғурта, уҳдадорихои ба зиммагирифтаи ташкилотҳои суғуртавӣ таҳлил ва арзёбӣ карда шуд;

- дар асоси таҳлили вазъияти имрӯза ва арзёбии суғуртакунии хавфу хатарҳои бонкӣ камбудӣ ва мушкилоти ҷойдошта аз ҷумла мавҷуд набудани омори бозғатимод оид ба зиёни фаъолияти бонкҳои тиҷоратӣ на камтар аз 5 сол, сатҳи нокифояи пардохтпазирии ширкатҳои суғуртавӣ, набудани ширкатҳои азнавсуғуртакунӣ, эътимоди пасти аҳоли ба ташкилотҳои суғурта, беҳабарии аҳоли нисбати фаъолияти ширкатҳои суғуртавӣ, усулҳои костаи идоракунии суғуртаи хавфҳои бонкӣ, ҳамкориҳои сусти байни бонкҳои тиҷоратӣ ва ташкилотҳои суғуртавӣ, мавҷуд набудани ташкилотҳои суғуртаи мутақобила, норасоии мутахассисони соҳаи суғурта ошкор гардида ва роҳҳои ҳалли он пешниҳод гардидааст;

- самтҳои афзалиятноки суғуртакунии хавфу хатарҳои бонкӣ муайян ва модели регрессионии арзёбии қарзҳои ипотекаӣ таҳия, карда шуд;

- барои рушди минбаъдаи самараноки суғуртакунонии хавфу хатарҳои бонкӣ бо дарназардошти иқтидор ва дурнамои онҳо стратегияи ҳамкориҳои ташкилотҳои суғуртавӣ бо бонкҳои тиҷоратии Ҷумҳурии Тоҷикистон, таҳия карда шуд.

Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия.

Диссертатсия аз сарсухан, се боб, нуҳ зербоб, 26 ҷадвал, 15 расм, 2 диаграмма, хулоса ва пешниҳод ва бо истифода аз 193 сарчашма таҳия карда шудааст ва дар 172 саҳифаи ҷопӣ баён гардидааст.

Нуқтаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда.

Аҳамияти мустақили амалӣ дар таҳияи диссертатсия, ки нуқтаҳои ҳимояшаванда мебошанд, ки инҳоро дар бар мегиранд.

1. Асосҳои назариявии суғуртакунии хавфу хатарҳои бонкӣ мавриди омӯзиш қарор гирифта, таърифи нави суғуртакунии хатарҳои бонкӣ пешниҳод карда шудааст;
2. Таснифоти суғуртакунии хавфу хатарҳои бонкӣ таҳқиқ карда шуда, усулҳои идоракунии он муайян ва дар асоси омӯзиши таҷрибаи

мамлакатҳои хориҷӣ истифодаи баъзе ҷанбаҳои мукамалгардонии суғуртақонуни дар мамлакат пешниҳод гардидаанд;

3. Вазъи муосири суғуртақунии хавфу хатарҳои бонкӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳлил ва арзёбӣ карда шуд;

4. Мушкилотҳои асосии бозори суғурта ва роҳҳои ҳалли он пешниҳод гардидаанд;

5. Самтҳои афзалиятноки суғуртақунии хавфу хатарҳои бонкӣ муайян ва модели регрессионии арзёбии қарзҳои ипотекаӣ таҳия, карда шуд;

6. Стратегияи ҳамкориҳои ташкилотҳои суғуртавӣ ва бонкҳои тижорати Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳия карда шудааст;

Интишороти доктара аз рӯи мавзӯи диссертатсия.

Аз рӯи натиҷаҳои таҳқиқот 10 мақолаи илмӣ аз ҷумла, 7 мақолаи он дар нашрияҳои аз тарафи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон тавсияшаванда ба нашр расидааст, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 тасдиқ шудааст мувофиқат мекунад.

Асоснокӣ ва эътимоднокии хулосаҳо ва тавсияҳои дар диссертатсия зикршуда. Муқаррароти қори илмӣ-таҳқиқотӣ, асоснокии нуқтаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда, хулосаю тавсияҳои дар диссертатсия овардашуда шаҳодат аз он медиҳанд, ки муаллиф аз назарияи олимони ватанӣ ва хориҷӣ доир ба масъалаҳои суғуртаи хавфҳои бонкӣ истифода намуда, дар асоси гуфтаҳои онҳо роҷеъ ба паҳлуҳои асосии масъалаи мазкур нуқтаҳои назари худро пешниҳод намудааст.

Унвонҷӯй дар хулосаи зербоби 1.1 қайд намудааст, ки “Барои ноил шудан ба чораҳои фаврӣ ба омилҳои доимо тағйирёбандаи хатарҳои дохилӣ ва берунӣ суғуртақунии хавфҳои бонкиро мунтазам такмил додан лозим аст”, ки боиси дасгири аст. (саҳ 26)

Дар расми 1.3. Таснифи шаклҳои суғуртаи хавфҳои бонкӣ ном гирифтааст, муаллиф бисёр нозукона аввал хавфҳои суғуртавӣ ва баъдан

хавфҳои бонкиро овардааст, аз рӯйи таърихи иқтисодиёт аввал суғурта ва баъдан бонк пайдо шудааст. (саҳ 35)

Дар диаграммаи 1.1, ки оиди ба ҳиссаи хизматрасони ширкатҳои суғуртавӣ дар як қатор мамлакатҳои хориҷӣ, бо % оварда шудааст, ҳиссаи хизматрасони ширкатҳои суғуртавӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон нест, агар мешуд барои барои қиёс хуб мешуд. (саҳ 44)

Бояд қайд намуд, ки дар қадвали 2.4.- Бонкҳои тиҷоратие, ки дар назди худ ташкилотҳои суғуртавӣ ташкил намудаанд оварда шудааст, муаллиф танҳо ду бонкро (ҶСК «Бонки Эсхата» ва ҶСК «Спитамен-бонк») –ро овардааст, ҳол он ки дар назди ҶСП "Душанбе Сити Бонк" ташкилоти суғуртавии ҶДММ «ДС суғурта» фаъолият мекунад. (саҳ 66)

Дар расми 2.1.Ташкилотҳои суғуртавие, ки хизматрасониҳои қарзиву пасандозиро дар Ҷумҳурии Тоҷикистон суғурта мекунад номи ҶДММ «ДС суғурта» нест, ҳол он ки чандин амалиётҳои суғуртавӣ, бонкӣ дорад. (саҳ 72)

Арзёбии моҳияти диссертатсия, сатҳи комили он, эродҳо доир ба шаклирии диссертатсия.

1. Объекти асосии таҳқиқот – системаи суғуртакунии хавфҳои бонкӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон буда, маълумотҳои умумии бозори суғурта бисёртар ба чашм мерасанд;
2. Суғуртакунии хавфҳои бонкӣ дар қори диссертатсионии камтар тадқиқ шудааст;
3. Мубрамияти мавзӯи таҳқиқот пурра асоснок қарда нашудааст;
4. Аз олимони муосири ватанӣ вобаста ба мавзӯи таҳқиқотшаванда андешаҳо кам мавриди омӯзиш қарор дода шудааст, махсусан дар самти суғурта;

Бо ибрази чунин нуқтаи назар метавон гуфт, ки эродҳои қайдқардашуда қиддӣ набуда, онҳо ислоҳшавандаанд ва хусусияти

тавсиявӣ дошта ба сатҳи баланди илмию амалии диссертатсия таъсири манфӣ намерасонанд.

Автореферати кори диссертатсионӣ таркиби асосӣ, навғониҳои илмӣ ва мушаххасоти диссертатсияро тавсиф намуда, интишороти муаллиф дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқотро бо таҳияи муқаррароти назариявӣ-методологии моҳияти арзёбии идоракунии хавфҳои бонкӣ, тавасути хизматрасониҳои суғуртавӣ ифода менамояд. Диссертатсия сохтори мантиқан мукамал дошта, натиҷаҳои илмии бадастовардашудаи муаллиф арзиши илмӣ-методологӣ доранд, ки асосҳои назариявӣю амалии низоми самараноки идоракунии суғуртакунии хавфҳои бонкиро тақвият медиҳад.

Хулосаи ҷамбасти оид ба сазовор донишдони довталаб ба дараҷаи илмӣ.
Кори илмӣ-таҳқиқотии Султонов Мусулмон Субҳонович дар мавзӯи “Мукамалгардонии низоми идоракунии суғуртакунонии хавфу хатарҳои бонкӣ” дар сатҳи зарурии илмӣ омода гардида, аз ҷиҳати мазмун ба талаботҳои “Тартиби додани дараҷаи илмӣ”, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 тасдиқ шудааст, ҷавобгӯӣ буда, муаллифи он сазовори дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 08.00.07.- Молия, муомилоти пулӣ ва қарз мебошад.

Муқарризи расмӣ, номзади илмҳои иқтисодӣ, и.в., мудири кафедраи суғуртаи ДИМИТ

Хусайнов М.С.

Имзояи “Хусайнов М.С.”-ро тасдиқ менамоям. Сардори шуъбаи кадрҳо ва корҳои махсуси ДИМИТ

Шарипов У.А.

Суроға: 734067, ш. Душанбе, кӯчаи Нахимов
64/14, tgfeu@tgfeu.tj (992) 231-08-43 Котибот: (992) 227-30-75
E-mail: murodxusayn@mail.ru
Тел.: (+992) 987 80 93 93.